

ATATÜRK'ÜN KAFA YAPISI

Prof. Dr. Fuat Aziz GÖKSEL (1926-2002)

Ondokuzmayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı Başkanı

- “Atatürk Haftası” nedeniyle, 13 Kasım 1979 günü Ondokuzmayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi’nde verilen Konferans

Atatürk haftasında, benim için çok mutlu saydığım bu görev, Atatürk’ü yaşitlarımla yeniden anmak ve genç kuşaklara, biraz olsun, bizim görüş açımızdan tanıtmaya çalışmak bana -şu anda- mutluluk veriyor. Diyebilirim ki, yazdığım yazıların, yaptığım zihni çalışmaların hayatımda beni en çok mutlu edenleri, Atatürk hakkında konuştuklarım, onun hakkında düşündüklerimdir. Bunun, tabii bir takım duygusal nedenleri de var. Ben, yaşitlarım gibi, “Atatürk Çocukları” adıyla anılan bir kuşaktanım. Şimdi, gençlerimiz diyecekler ki: “**Biz de..., Atatürk çocuklarıyız”.. Elbette!** Yalnız, bize “Atatürk çocukları” adı, çocukluğunu Atatürk’le yaşayan kuşak olarak verilmişti. Yani, diyebilirim ki, “Atatürk çocukları”nın öncüsü bizim kuşağımızdır. Bizler onun yaşadığı bir dünyaya doğduk, onun havasını teneffüs ettik. Bu nedenle, eğer bugünkü açıklamalarımda duygusal bir öge, belki de bilimin gerektirdiği bir tarafsızlığın az-çok dışına çıkan bir sapma olursa, bunu “Atatürk çocuğu” oluşuma bağışlayınız.

Bu konuşma (mız)ın konusu “Atatürk’ün Kafa Yapısı”dır. Tanımayan gençlerimize söyleyeyim; ben “kafa doktoruyum”. Yani ruh hastalıkları uzmanıyım. Bir ruh hastalıkları uzmanının “**Atatürk Olgusu**” üzerinde kafa patlatması, ya da o konuda konuşması, belki size biraz aykırı gelebilir. Ama birazdan açıklayacağım nedenlerle, bunun gerekli olduğunu, bir ruh hekiminin bazı toplum olayları ve bazı ruhsal olaylar konusunda söyleyecek, inceleyecek, açıklayacak bazı şeyleri olduğunu göreceksiniz.

Ortada bir Atatürk olgusu vardır. Atatürk olgusu bir toplumu bütünüyle angaje etmiş, o toplumun en ayrıntılı kesimlerine kadar etkisini sürdürmüş, tarihin derinliklerinden gelip, elli yedi sene boyunca ipliklerin birbirine karışmasıyla, (örgülemiş) bir düğüm gibi, bir ulusun hatta bir ölçüde tarihin kaderini etkilemiş ve etkileri de bugüne kadar süren bir olgudur. Bu, bir insan yaşamına sığan, bir “insan”la “toplum” arasındaki etkileşimi içeren bir düğümdür. Adeta Türk tarihinin (ve bir anlamda da) dünya tarihinin belirli “odak” noktalarından biridir (Birini oluşturan ilmek, düğüm vs. de denilebilir). Bu Atatürk olgusunu her uzman kendi alanında, aklı erdiğince, elindeki yöntemlerin olanak verdiğiince inceleniyor ve bu konuda bilgiler derlemeye, bu konuda bilgiler oluşturmağa çalışıyor. Atatürk olgusunda “ruhsal” öğelerin, yani benim mesleğimin inceleme alanına giren öğelerin yer aldığı, apaçık görülüyor. Konuşmamın başlangıcındaki duygusal baskıyı size hatırlatmakla yetiniyorum. Sadece duygularımızı değil, düşüncelerimizi de kökten etkileyen bir olgudur **Atatürk olgusu**. Bu konuda, Atatürk olgusu konusunda bildiklerimizi tutarlı bir fikir çerçevesi içine nasıl yerleştirebiliriz? Nasıl bir “yaklaşım” ile bunu bilimsel ölçütlere vurup, değerlendirebiliriz? Bu konuda bilimsel yöntemler var mıdır? Ve bu konuda “bilimsel bilgi” oluşturacak veriler, “bilimsel veriler” var mıdır? Ve nihayet, “bilgi oluşturma” sürecinin neresindeyiz? Atatürk konusunda yapılan çalışmalar ne ölçüde “tutarlı” bir bilgi oluşturmaya yol açabiliyor -olanak sağlıyor-?

Bu soruların cevaplarını vermek güç. Yalnız, bugünkü gördüklerimiz ve bildiklerimiz dikkate alınacak olursa, ilk iki sorunun cevabını olumlu olarak vermemiz mümkün. Yani, gerçekten böyle bir olguyu inceleyebilecek bilimsel yöntemler elimizde bugün var ve nihayet bilimsel “veriler” (tarihçilerin “kaynak” dediği) de hergün artan bir hızla derleniyor, ortaya çıkıyor -gün ışığına çıkıyor-. Ve herkes, isterse, bunlara erişebiliyor. Üçüncü sorunun cevabını vermek daha güç. Çünkü bu yöntemler pek yeni, yani güvenilirlikleri fazlaca sınanmamış bir takım yöntemler bir kısmı... Ve bir de; bu “oluşturma” sürecinin henüz daha başlangıcındayız. Size bugün burada söyleyeceklerim, bir “bilimsel bildiri” değildir, bir kongre tebliği değildir, özel bir araştırmanın ürünü de değildir; yarım yüzyılı geçen bir ömür boyunca, Atatürk çağında dünyaya gelmiş, o çağda okumuş, öğrenmiş bir kişinin Atatürk olgusu konusunda, içinde yaşadığı izlenimlerden, okuduklarından ve dinlediği tartışmalardan edindiği bir takım sonuçlardır. Bu sonuçların doğruluk değerini tabii burada savunacak değilim. Zaten burada bizim yapmak istediğimiz şey, oldukça yeni ve birleştirici bir yaklaşımla Atatürk olgusuna nasıl girilebileceği konusunda sizlere bir izlenim vermek ve bazı şeyler üzerinde sizin “düşünmenizi” sağlamaya çalışmaktır. Sanırım, bugünlerde, bu yıllarda, toplum olarak, ulus olarak, her zamankinden çok; düşünmeye, özellikle bizim için yaşamsal bir olgu olan Atatürk olgusu üzerinde

düşünmeye mecburuz.

Böyle bir olguyu incelemede “yöntem”, bütün bilimsel incelemelerde olduğu gibi, “verileri saptamak”tır. Yani, neler biliniyor bu konuda; kesin bilinen neler vardır; onları saptamak ve toplamak; ikinci basamakta ise bu verileri düzenleyip, bunlara dayalı tutarlı açıklamalar yapmak... Şunu da söyleyeyim ki, bu konuda olduğu gibi, bütün bilimsel çalışmalarda bir tek temel dayanak vardır: O da “nedensellik varsayımı”dır. Yani, “her doğa olayında, her toplum olayında, kısacası evren içinde geçen her olayda bir takım zorunlu nedenler vardır. Olgular, bu zorunlu nedenlerin sonucudur ve olaylar oluştuktan sonra, yine zorunlu olarak, bir takım yeni sonuçlara yol açarlar.

İşte bu, “verileri toplamak ve tutarlı varsayımlar, tutarlı açıklamalar aramak”, bu işlem, konunun özelliğine göre bazı özgül yöntemler -spesifik yöntemler- gerektirir. Bir tarihçinin çalışma yöntemleri, bir ruhbilimcininkinden farklıdır. Bir matematikçinin çalışma yöntemleri, bir iktisatçının çalışma yöntemlerinden farklıdır. Ama hepsinde temel dayanak, biraz önce sözünü ettiğimiz nedensellik varsayımdır.

Şimdi biz konumuzu tanımlayalım ve sözünü ettiğimiz yöntemlerin konumuzla ilişkisine bir göz atalım:

(1) Atatürk olgusu daha baştan da söylediğimiz gibi, tarihsel bir olgudur. Yani bir takım nedenlerin sonucu olan bir süreçtir ve bu sürecin zorunlu olarak gerçekleşmiş bir takım sonuçları olagelmıştır, bundan sonra da olacaktır. (2) Bu sosyal bir olgudur. Büyük bir toplumu bütün sosyal cepheleriyle, sosyal yapısıyla, sosyal fonksiyonlarıyla, kurumlarıyla, ekonomisiyle, bütün toplum işleyişini ilgilendiren bir olaydır. (3) Sosyal bir olaydır. Aynı zamanda sosyo-politik bir olaydır. Yani, toplumu etkileyen kuvvet dengesi ile ilgili ve bu dengenin değişimleri ile ilgili bir olaydır. Bu anlamda, “siyaset bilimi”nin de konusudur. (4) Sosyo-kültürel bir olaydır: Yarattığı bütün biçimleri etkileyen ve elbette onlardan etkilenmiş olan bir olaydır. (5) Bir “savaş ve savaşım” olgusudur, bir çelişme ve çatışma olgusudur; (bunu çok genel anlamda söylüyorum): padişahlık ve halifelik karşısında Cumhuriyet fikrinin, esaret karşısında devlet bütünlüğü ve tam bağımsızlık fikrinin bir çatışması ve bu çatışmanın belirli bir fikir doğrultusunda çözümlenmesini amaçlayan, büyük bir kuvvet sarfını gerektiren bir olgudur. Bu anlamda, bu çok genel anlamda “askeri” bir olgudur. (6) aynı zamanda bir etkileşim, bir sibernetik olgusudur. (7) Bundan sonra Atatürk olgusu, “psiko-sosyal” bir olgudur. Şu anlamda ki, ruhsal kaynaklı bir takım nedenler, özellikle bir “kişi”nin kişiliğinin derinliklerinden gelen bir takım güdücü güçlerle, bir takım güdülerle toplumun her kademesine, her zerresine kadar kökünden sarsan, değiştiren bir olgudur. (8) Bunun tersi olarak “sosyal- psikolojik”, yani sosyal-psikoloji biliminin -tutumların, tavırların ürünü- inceleme konusuna giren bir olgudur. Bunlar teker teker hepimizin ruhsal yapılaşmamızı, toplumsal kaynaklı inanışlarımızı, çevreden aldığımız tutumlarımızı, tavırlarımızı etkilemiştir. Ve nihayet: (9) “Psikolojik” bir olgudur. Bir kişinin ve O’nun etrafında yer alan koca bir toplumun kişiliklerinin her birinin ruhunda bilinçli ve bilinç-dışı yaşantılar yaratan, onları örüntüleyen bir olgudur. Konu, bu özellikleriyle, hem davranış bilimlerinin, hem kültür bilimlerinin, hem de insan bilimlerinin inceleme alanına girer; bunların kavuşağında yer alır. Ve bütün bu karmaşık örüntünün odak noktasında bir “insan” belirir: ATATÜRK.

Gerçekten toplumsal olgu ile bireysel olgunun bu denli kesiştiği durumlar, tarih boyunca azdır. Stephan Zweig’in meşhur, “İnsanlık Tarihinde Yıldızın Parladığı Anlar” diye yazdığı kitapta sözünü ettiği insanlık kaderini etkileyen büyük olayların, çok etkin bireylerin rol aldığı büyük olayların tarihte nadir olarak karşımıza çıktığını görürüz. Gerçi bugün modern tarih anlayışımıza göre, bireyin etkisi, yakından bakıldığında çok büyük görünür; ama uzaktan bakıldığında sifra iner. Diyelim ki: Dört bin yıllık insanlık tarihi içinde Atatürk olgusunun yeri, biraz önce ya da biraz sonra gelmiş olmasıyla pek de sonucu değiştirmeyecek bir olgudur (yani bu tarihin akışını pek de fazla değiştirmiş olmayacaktı). Hele, daha gerilere gittikçe, zaman skalasını daha çok uzattıkça, diyelim ki, tarih öncesinde tekerleğin, yahut da ateşin otuz bin yıl önce, ya da elli bin yıl sonra bulunmuş olması, nihayetün nihaye bugünkü uygarlığın daha önce, ya da daha sonra ortaya çıkmasına yol açacaktı; ama tarihte geniş çizgileriyle, kalın çizgileriyle büyük bir değişiklik yapmayacaktı denilebilir. Ama arkadaşlar, bir şeye dikkatinizi çekmek isterim:

Böyle otuz bin yıllık, elli bin yıllık süreler boyunca tarih çizgisinin değişip değişmemesi (tarihsel olguların böyle otuz bin yıl önce, ya da elli bin yıl sonra gerçekleşmesi), tarihci için belki az önemli olabilir, ama o çağı, o yüzyılları yaşayan herhangi bir belirli toplum için (o toplumun kendisi için) çok önemli olaylardır bunlar. O denli önemli olaylardır ki, bizim toplum olarak var olup olmamamızı etkileyen olaylardır. Eğer Atatürk olgusu tarih içinde o çağda yerini almış olmasaydı, bugün belki de hiçbirimiz şu anda... bırakınız bugün burada bulunmayı, dünyada bile olmayacaktık. Belki bir devletimiz de, bir bayrağımız da olmayacaktı. Belki de şu topraklar üstünde Türkçe konuşan bir tek insan bile olmayacaktı. Bu, Prehistoryacı için önemsiz bir olgu olabilir ama bir toplum için çok önemli bir olaydır. O açıdan, biz buna önemle yaklaşmaya mecburuz.

“Bilişim Kuramı” diye bir teori vardır. “Bilişim kuramı” çok geniş kapsamlı bir kuramdır, adeta bir özel bilim dalıdır ve burada “birimlerin etki sınırları” incelenir. Yani, birimler arasında -“birim” diyorum, “birey” demiyorum-; birimler arasında etkileşimin nedenleri ve sınırları incelenir. Bu etkileşim bir takım ölçütlere göre değerlendirilir. Bu disiplini size uzun boylu açıklamak istemiyorum. Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, bir birimin (ister canlı birim olsun, ister cansız birim olsun, ister bir makine olsun) eylemi sınırlıdır. Yapabileceği eylemin bir sınırı vardır. Nihayet galaksinin bir yerinde bir yıldız “nova” halinde gelip patlasa bile, ateş olsa cürümü kadar yer yakacaktır. Galaksinin öbür yıldızları belki bundan hiç etkilenmeyeceklerdir. Kaldı ki, toplum çerçevesi içinde bir bireyin etki sınırları çok çok daha azdır. Nihayet, dediğim gibi, son haddine vardığında, o toplumun ölüm ve yaşam arasındaki varlığını etkileyebiliyor. Tabii, ölecekler ve de yaşayacaklar için bu çok önemli bir etki. Evet, bir birimin eylem sınırı üç nedenle, üç sebeple tayin edilebiliyor, belirlenebiliyor:

Bunlardan bir tanesi, o birimin “bilgi kapasitesi”dir.

İkincisi, birimin “bilgi işlem kapasitesi”; bu bilgiyi işleyip yeni bilgiler oluşturma yeteneği.

Üçüncüsü de “çevresini kontrol kapasitesi”... Bir uzun menzilli topun etki kapasitesi, nihayet, sekiz-on kilometredir. Ama bir kıtalararası füzenin etki kapasitesi daha uzağa varır. Ay’a giden bir füzenin etki kapasitesi çok daha uzağa varır.

İşte bu üç öge, bilimin edinmiş olduğu bilgiler, o bilgileri öğütterek ürettiği bilgiler ve nihayet çevresine yapabildiği etkiler onun etkisinin sınırlarını belirler. İnsanlık ölçüsünde düşünülecek olursa, hele bizim çevremizde düşünülecek olursa, ulusal çevrede düşünülecek olursa, bu ne biçim bir bireydir ki; eylemi sınırlar tanımamış, zamana ve mekana bu denli hakim olabilmıştır. Ölümünden kırk bir yıl sonra şu kadar insanı, Türkiye’nin kim bilir kaç yerinde bir araya toplayabilmiş ve şu denli etkileri üzerinde konuşma sağlayabilmiş bir insandır? Şimdi, işte bu bireyi, bu birimi, (kendi tabiriyle) “ADAM”ı tanıyalım:

Bu birey bir “yapı”ya sahiptir. Ve bunun üzerine “yapılaşmış” bir kişiliğe sahiptir. Yani doğuştan getirilmiş bir takım özelliklere ve onun üzerine de yaşam boyunca oluşmuş bir takım tepki, düşünce, davranış ve duygu kalıplarına sahiptir. Şimdi bu “Adam” ın yapısına ve yapılaşmasına bir göz atalım:

Bizim bilgi alanımız açısından, benim ihtisas (uzmanlık) alanım açısından Atatürk’ün bilgisi sınırlı idi. Ve kendi çağında toplumda yaşayan çok kişiden sınırlı idi. Nice alim profesörler, müderrisler, bilgi sahibi insanlar vardı ki, Atatürk’ün bildikleri, belki ömrünün sonuna kadar öğrendikleri, onların “bildiklerinin” yanında “az” idi. Çoğumuz gibi, Atatürk’ün bilgisi kendi kültürel çevresinin kendisine verebildikleri ile sınırlı idi. Ve kendisinin alabildikleriyle sınırlıydı. Ama buna rağmen, neden kendisinden çok çok bilgili, çok “alim” kişilerin yapamadığı ölçüde eylemini etkili kılabilmiştir bu insan? Bunu, bu noksanlığı kapatmaya çalışmıştır Atatürk. Talihin bir lütfuyla, ben Atatürk’ü çok yakından tanıyan, hatta onun hayatının en kritik döneminde, Kurtuluş Savaşı yıllarında ve ondan önceki yıllarda, onunla çok yakın eylem birliği içinde olmuş olan kişilerle konuştum. Onların eylemlerini ve Atatürk’ün kişiliğini birinci dereceden, onların ağızından dinleme şansına sahip oldum. Onlar demişlerdi ki: Atatürk bilgili bir adam değildi, pek fazla lisan da bilmezdi. Onların kendi ölçülerine göre, “Fransızca’sı bile pek parlak değildi”.... derler. Ve düşmanları, ya da rakipleri, Atatürk’e, “simple soldat” (basit asker) demişlerdir ki, Atatürk’ü en çok kızdıran yafta bu olmuştur. Ve kızdığı zaman “Evet! Evet, ben simple soldat’yım” demiştir ama hiçbir zaman bunu kabullenmemiştir.

“Basit asker” dendiği zaman, işte.... “piyade talimnamesi”nin dışına pek çıkmayan, “ihata” gücü, yani olguları kucaklama gücü o sınırlar içinde kalan, emir almaktan ve o emirleri uygulamaktan başka bir şey bilmeyen “öl” deyince ölen, “kal” deyince kalan bir otomat, bir “asker”, ya da Alman Genelkurmayı’nın o zamanki deyimiyle, bir “harp hayvanı” (bir savaş hayvanı)dır. Atatürk hiçbir zaman kabullenmemiştir bu deyimi... Ama Atatürk de bir bilgin, bir şair, bir filozof değildi. Hatta, o ölçüler içinde gerçekten de oldukça yalın bir bilgiye sahipti. Bunun nedeni, uzun boylu “medrese” eğitimi görmemiş olmasıydı ve uzun boylu “kütüphane kurdu” olacak vakit bulamamış olmasıydı. Ömrü savaşmakla, düşünmekle ve çarpışmakla geçmiş bir insandı. Ama bu, hiçbir zaman, onun basit bir savaş hayvanı olduğu anlamına gelmez. Tam tersine Atatürk, O’na “simple” diyenlerin en büyük çoğunluğundan ve bizim toplumumuz içinde parmakla gösterilecek, parlak kültür sahibi insanların çoğundan daha üstün bir kültürel etki kapasitesine sahipti. Nasıl sahipti? Şimdi arz edeceğim:

Atatürk, dilini bunların hepsinden daha iyi kullanıyordu. Atatürk, dil ile ifade edilen kavramları, bunların hepsinden iyi biliyordu. Atatürk, önüne sürülen cümleler ve öneriler (önergeler) içinde en uygun olanını, o eşsiz zekasıyla, en kısa zamanda ayırt etmeyi ve ifade etmeyi biliyordu ve gözünü kırpmadan, icap ettiği anda, aklındaki en mükemmel düşünce neyse, ona göre, eyleme geçmeyi biliyordu.

Atatürk bunu nasıl geliştirmişti? Bu soruyu tekrar sordum; cevaplandırayım:

1. Atatürk, çocukluğundan beri, dil öğrenmeye, kendi diline hakim olmaya son derece önem vermiştir. Atatürk bir “tartışma adamı” idi. Atatürk sohbetler adamı, bir “çevreler” adamı idi. Ne zamandan beri? Çocukluğundan beri. Atatürk, daha ortaokulda iken Selanik’te bazı kahvelerde, öğrencilerin devam ettiği bazı lokallerde, sekiz kişiyi, on kişiyi etrafına alır, hararetli bir şekilde onlarla tartışır, onları dinler, onlara cevaplar yetiştirir ve onların arasında “fikir oluşturur” idi. Onların kültür sınırları ne ise, kendi kültür sınırı da ne ise, o sınırlar içinde mümkün olabilecek en iyi fikri oluşturmaya, tartışarak çalışırdı. Bu, Atatürk’ün adeta ikinci yaradılışı olmuştur ve ölünceye kadar, öldüğü zamana kadar devam etmiş bir özelliğidir. Gerçekten de “dil” ve “ifade” ancak etkileşimle edinilir. Bir insanın kafası dilinin ölçüsündedir; ne denli “tartışırsa”, ne denli “fikir alış-verişi” yaparsa, “kavram”ları o denli etkili bir hale gelebilir, o denli “sağlam hesaplar”, o denli “sağlam düşünceler” örgüleyebilir. Atatürk bunu mükemmel yapardı.

2. Bilgi-eylem kapasitesi. Atatürk’ün kafasında bu kapasite harikulade idi. Bu yeteneği “en verimli”yi ayırmakta kullanmıştır. Ve bir devreden sonra, ortaokuldan sonra, bu yeteneğini kendisi -özel bir gayretle- işlemiştir, kendisi geliştirmiştir ve ölünceye kadar da verimini en yüksek düzeye çıkarmıştır. Atatürk bir “mantık adamı” idi. Bunu bütün (3.)söylediklerinde ve bütün yazdıklarında görebiliriz. Ve nihayet, bir insanın “etki kapasitesi”ni belirleyen, üçüncü öge; yani “kontrol kapasitesi” Atatürk’te çok üstündü. Nasıl elektrik yüküne sahip olan bir maden etrafında bir “elektromanyetik alan” yaratırsa, bu insan da çevresindekileri etkileyen bir iletişim gücüne (bir iletişim gücüne) sahipti. Bütün konuşmalarında, onları, bir süre sonra kendi emri altına alır ve onlarla konuşmalarında (emir-imperatif ve yargı-definitif ibarelerinin çokluğu), hem onların fikirlerini tartışır, onlardan yararlanır, onları çözümler, hem de onları kendisine bağlardı. Atatürk, çocukluğundan beri, hangi meclise girmişse; o meclisin odağı olmuştur. Ve zamanla, sekiz-on yaşlarından, on iki yaşlarından beri insanları etkileyen iletişim kalıplarını öyle güzel öğrenmiş, öyle güzel geliştirmiştir ki, hangi insana, hangi bölüğe, hangi kolorduya, hangi millete nasıl hitab edileceğini ve nasıl harekete getireceğini, bunun için etkili eylem kalıplarının ne olduğunu, söz kalıplarının, düşünce kalıplarının (kavram) ne olduğunu çok iyi bilmıştır. Bir defa bu maya tuttu mu insanda, sonunu artık o kişi kendi kapasitesi (Allah vergisi) olan ne ise onunla geliştiriyor. Çevrenizde liderlik özelliği olan kişilere dikkatle bakınız. Bunlar, “etkili söz”leri ve etkili “komut”ları, etkili mimikleri ve etkili jestleri, yavaş yavaş kendileri geliştirirler ve öğrenirler ve onları en etkili biçimde kullanırlar.

Şimdi bu “Olgu”yu “İnsan”ı, Atatürk’ü daha yakından, daha derinliğine ele almaya çalışalım:

Hiç şüphesiz, Atatürk, “yapı” bakımından üstün yeteneklerle doğmuştu. DAHİ idi. Burası hiç tartışmasız! Yalnız “deha”yı daha iyi anlamaya çalışalım. “Atatürk dahi idi” derken, Atatürk doğduğunda, şu kadar milyon nüfuslu bir imparatorluğun içinde “en akıllı, en üstün yeteneklerle dünyaya gelmiş insandı” demek istemiyoruz. Belki zekası ondan kat kat (hayli) üstün, belki yetenekleri ondan kat kat (hayli) üstün birçok insanlar vardı. “Deha”, öyle, kırk yılda bir kumların arasında bir istiridyenin karnından çıkan bir inci değildir. Psikologlar çok iyi bilirler ki, deha onbin kişiden bir kişiye vuran bir piyangodur ve o da toplumumuza bol bol vardır. Her yıl üniversitelerarası (seçme) giriş sınavında kırk-elli dahi tıp fakültelerinin giriş imtihanını kazanır. Bunlar ne olurlar? Bir kısmı sadece doktor olur, bir kısmı daha üstün kapasiteli doktor olur. Ama bunların arasında Atatürk’ün doğuştan getirdiği yeteneklerden, üstün zeka yeteneklerine sahip olma belki elli, belki yüz, belki bin kişi vardır. Ama “Atatürk” olmak için, bu yeterli olmuyor. Hele hele bu kırk-elli kişinin sekiz, on katı, hiç eğitim görmedikleri için (göremediklerinden) dağda, bayırda, ya da kendileri için zararlı bir takım çevrelerde yetişmiş oldukları için tımarhanelerde, hapisanelerde bulunuyorlar; ya da ömürlerini meyhanelerde tamamlıyorlar. O halde, “deha”, “denizden çıkarılan bir inci tanesi değil, emekle, sulamayla boy atan bir bitki.... Deha, çekirdeğini Tanrı’nın yarattığı, kalanını sosyal koşulların oluşturduğu bir ortamda kendi kendini tamamlayan bir olaydır; bir olgudur. Yani, “dahi, kendi dehasını bir zaman sonra kendi yaratan kişidir”. Atatürk de, kesinlikle böyledir. Atatürk’te bu orantının -yani ne kadarı doğuştan gelmiş, ne kadarı sosyal koşullarla olmuş, sonra ne kadarı da kendisi yaratmış- ne olduğunu derecesini bilmiyoruz. Ama şunu söyleyelim ki, Atatürk doğduğu zaman, yaratılışı açısından, “toplumda tek” kişi olamazdı; bu istatistik bir gerçektir. Buna imkan veremiyoruz. Yani “tanrısal” bir yaradılışı yoktu Atatürk’ün; sizin, benim gibi insanlardan biriydi; belki bizden oldukça daha zeki bir kapasite ile dünyaya gelmişti. Bir kompüterin transistörlerinin sayısı ne kadar fazlaysa, o kompüter o kadar büyük bir etkiyle çalışır. Eğer Atatürk’ün kafası yumruk kadar olsaydı, elbette bu işi yapamazdı. İkincisi, talihin Atatürk’e ikinci lütfu, doğuştan “dışa dönük” bir adamdı. Biz bugün diyoruz ki, psikiyatride: Bazı insanlar yapı itibarıyla “dışa dönük”tür, dış uyarımları almağa ve eylemlerini dışa yansıtmaya çok fazla eğilim gösterirler. Buna karşılık bazı insanlar “içe dönük”tür. Bu hallerin ikisi de “normal”dir. Bitet “tıp”tirlen bunlar. Bir merdivenin iki ucu gibi.... Bir tarafta çok içine kapanık, arkadaşı çok az, çevreyle ilişki

kurmandan kaçınan insanlar, durgun insanlar; öbür tarafta çok konuşan, çevreyle sıcak duygusal ilişkiler kuran ve bütün dikkatini çevrede dolaştıran insanlar... Atatürk bu tarafta idi. Bunlar toplumda az (bulunan) kişilerdir. Çoğunlukla, ortada, bunların karışımı olan bir tip ortada yer alır. Atatürk'e ve bize talihin bir lütfu ki onun dil gelişmesine çok etki olmuştur bu, düşünce gelişmesine çok etkili olmuştur. Çok komünikatif, çok konuşkan bir insandı Atatürk ve çevresiyle sürekli ilişki halindeydi. Sohbeti çok sevmiştir. Atatürk çevresiyle sürekli ilişki halindeydi. Sohbeti çok sevmiştir Atatürk; bu karakteri yüzünden dalaşmayı -çekişmeyi- çok sevmiştir. Ve zaman zaman da bayağı kavga çıkarmaktan çekinmemiştir. Kavgacı (mücadeleci) bir kişiliği vardı Atatürk'ün. Ve bu nedenledir ki, Atatürk'ün daima canlı bir çevresi olmuştur etrafında...

Gülen, söyleyen, şakalaşan, tartışan, kavga eden ve gürültü-patırtı eden bir çevresi olmuştur. Bu, ölümüne kadar da böyle devam etmiştir. Bu çevredir ki, onda dil gelişmesini beslemiştir. Atatürk tartışmayı sevmiştir. O bir Söz Adamıydı, bir sohbet, bir meclis adamıydı. Size sorayım çocuklar, bakalım biliyor musunuz Atatürk'ü? Ortaokuldayken en çok hangi dersleri severdi? ("matematik" cevapları). Bravo..başka? Edebiyat.. Şimdi size çok tuhaf gelebilir bu. Edebiyatla matematik... ne kadar aykırı bir şey.... Sayılar, kantiteler, şunlar, bunlar... Değil aslında... Bertrand Russell ortaya koymuştur ki, dille matematiğin hiçbir farkı yoktur. Gerçekten de, ikisi de içi boş birer kalıptan ibarettir, ikisi de ilişkiler sistemidir, kavramsal ilişkiler sistemidir. Gramerle matematik kuralları, cebir kuralları birbirinden tamamıyla farksız şeylerdir (Özde!). Bugün siz modern mantık okuyacaksınız, yahut okuyorsunuz, modern matematik okuyanlarınız pek iyi bilirler ki, kavramlar ile -sözle ifade edilen kavramlar ile- matematiksel kavramlar arasında hiçbir ayrılık yoktur. İkisi de "simgeler arası ilişki"dir. Ha "çocuk" kullanmışsınız, ha "elma" kullanmışsınız, ha "birim" kullanmışsınız, ha "grup" kullanmışsınız, "küme" kullanmışsınız, ha "parantez" kullanmışsınız... Bunun hiçbir farkı yoktur. Atatürk, daha o yaşında, kafasının eğilimi gereği, bu iki sistemi birbirine bağdaştırmıştır. Ve bunlarda üste çıkmayı çok arzu etmiştir. Çıkmıştır da!... Bir başka özelliği Atatürk'ün gene bu dışa dönük kişiliğinin bir özelliğidir, dışa dönük insanlar çok çabuk heyecanlanırlar, çabuk öfkelenirler, çabuk severler ve duygusal tepkilerini çabuk gösterirler. Atatürk'ün de bu dışa dönük, bu "ekstrovert" kişiliği yüzünden, bir "duygu adamı" olduğunu çok iyi biliyoruz. Atatürk çok keskin duygulara sahip bir insandı. Heyecanlı bir insandı ve kabına sığmayan bu duygularını da derhal ifade ederdi. Bunun için de, en etkili söz kalıpları ile bunu ortaya dökerdi. Yalnız, yanlış anlamayınız: "Atatürk duygularının etkisi altında abuk sabuk işler yapardı; yüzüne gözüne bulaştırırdı" anlamında bunu kesinlikle kullanmıyorum. Atatürk, günlük yaşamında, kavga eder, küser, şunu yapar, bunu yapar; ama ciddi işlerde duygularının bu baskısını sürekli olarak, en mantıklı biçime dönüştürmeyi bilirdi. Ve bunu herkesten de en kısa zamanda yapabiliirdi. Ve her zaman da bunu tartışmaya hazırdı. Tartışmaları meclislerde yapmıştır, komisyonlarda yapmıştır, sofrasına akli eren adamları toplamıştır, bilginleri toplamıştır, askerleri toplamıştır ve hep daima ve daima fikir danışmıştır. Atatürk, adeta "kurmayı kafasının çevresinde gezdirten" bir adamdı. Aksiyonlarını daima tartışarak planlayan bir adamdı. Bunun, bu kadar kısa bir süre içinde, bu kadar etkili biçimde ortaya çıkmasının nedeni de, kabına sığmayan dürtülerle, kabına sığmayan bir ruhsal enerjiye (instinct), bir gerilime, ruhsal gerilime sahip olmasıdır. İşte bu gerilimin etkisiyle, Atatürk çevre ilişkilerini arttırmış, ifadesi gittikçe zenginleşmiş ve ayrıntıları kapsayan bir ifade kazanmıştır. Kesinlik kazanmıştır; nüansları çok güzel ifade eder olmuştur. Özellikle, duygusal ağırlık vermek istediği kavramlara en güçlü kelimeler seçmeyi, kullanmayı bilmiştir. İşte bu iki öge, bu "dil" ve "matematik", daha Russell'dan çok önce, Atatürk'ün sezgisiyle, iç sezgisiyle, kavradığı bir birlik oluşturmuştur, onun kafasında. Onun kafasında birleşmişti bu iki alan. Atatürk hiçbir zaman bir "şair-matematikçi" olmamıştır. Şiir yazan matematik hocası, ya da matematikle uğraşan bir şair olmamıştır. Atatürk daima bir "eylem adamı" olmuştur. Ve aksiyona dönüştürmüştür daima kavramları. İşte farkı budur: Bir şair, duygularını en uygun kelimelerle kağıt üstünde "sanata dönüştüren" kişidir, bir matematikçi düşüncelerini en etkili biçimde, kağıt üstünde, denklemlere dönüştüren kişidir. Ama bu yeteneklere sahip bir toplum içinde etkili, bir eylem adamı, düşününüz ki, en etkili düşünceleri ve duygusal kaynaktan gelen enerjisiyle, en güçlü düşünceleri, anında eyleme dönüştürebilmektedir. İşte Atatürk'ün şansı ve tabii toplum olarak da bizim şansımız buradadır. Atatürk'ün bir "şair-matematikçi", ya da bir "matematikçi şair" olmayıp da, düpedüz bir asker ve bir politika adamı olmasındadır. Elbette burada çevre koşullarının ve kaderin tayin edici bir rolü olmuştur.

Atatürk, doğuşundan beri, "ekspansif", çevreye böyle etkisini yaymak isteyen ve hareketli bir tipti. Yani Kretschmer vardır, meşhur, şu "Beden Yapısı ve Karakter" kitabının yazarı Kretschmer. O'nun deyişiyle, "piknik" ve "atletik" tiplerin bir karışımıydı. Atatürk'ün vücut yapısına bakarsanız, da aynı şeyleri görürsünüz. Deyirmi bir çehre, fakat güçlü bir alt çene, kısılmış dudaklar ve gençliğindeki hatta son zamanına kadar atletik bir vücut yapısı, ince kollar, ince bacaklar, tıpkı piknik yapıllı insanlar gibi. Çabuk heyecanlanma, çabuk köpürme

ve çabuk zayıflayıp, çabuk kendini toplama. Yani beden yapısı bakımından...bu işte, hem atletik, hem piknik tipin özelliklerini, bizim için şans olacak şekilde, en uygun oranılarda birleştirmiş bir beden yapısıdır. Atatürk'ün "nöro-vegetatif" tepkileri, yani istem-dışı duygusal tepkileri çok seri idi. Tanıyanlar yazıyorlar, söylüyorlar; bana da anlatanlar oldu: Çok çabuk kızar, çok çabuk sararır, çok çabuk kızarır, yumrukları çok çabuk sıkılır ve derhal hareket etmeye başlar imiş. Bana bir-iki olay anlattılar, bir tanesi... ve bu yüzden de, zaman zaman Atatürk'ün talihsiz diyebileceğimiz "panik"leri olurmuş. Bunlardan ikisini şahit olanların ağzından dinledim. Bir tanesi Rauf Bey'dir. (Meşhur Rauf Orbay, Atatürk'ün eski arkadaşı olup, sonradan araları açıldığı için Atatürk'ün "Nutuk"unda hayli serzenişte bulunduğu Rauf Orbay). Garip bir tesadüfle, doktor olduğum için, orada hasta olan rahmetli Adnan Adıvar'ın -ki büyük bir kalp şikayeti vardı, sürekli olarak, bizim hocamızın hocası idi ve başında bekliyorlardı; biz de asistanları sıra ile, nöbete soktular- iki aydan uzun bir süre geceli-gündüzlü diyebileceğim şekilde, haftalarca yanında kaldım ve çok geniş sohbetlerimiz oldu; çok saygıdeğer bir kişiydi. Ondan, Atatürk hakkında, çok değerli bilgiler öğrendim, birinci ağızdan. Onu sık sık ziyarete gelen Rauf Orbay'ın ağzından da çok ilginç bilgiler edindim. İzin verirsiniz iki tanesini size nakletmek isterim:

Bunlardan bir tanesi:

Atatürk, Kurtuluş Savaşı'nı yapmak üzere Samsun'a çıkıyor, Erzurum'a gidecektir. Daha Samsun'a çıkar çıkmaz Erzurum'da kolordu komutanı olan Kazım Karabekir Paşa ile telgraflaşıyorlar ve açık açık dile getirmemekle beraber, durum odur ki, Kazım Karabekir Paşa Atatürk'ün emrine girecektir ve birlikte Kurtuluş Savaşı'na başlayacaklardır. Atatürk Erzurum'a gidiyor ve Karabekir Paşa O'nu karşılamaya gitmiyor. Asker filan karşılıyor Atatürk'ü... Karşılamaya gelmeyince Atatürk'ün içine kurt düşüyor: "Acaba, beni tevkif edip, İstanbul'a gönderebilir mi?" diye... Çok yakın sınıf arkadaşı olduğu halde endişeye kapılıyor, paniğe kapılıyor. Rauf Bey yatıştırmaya çalışıyor: "Yok, paşam, olmaz böyle şey; nasıl olur?" falan diyor. Ve öyle bir paniğe kapılıyor ki Atatürk, beti benzi sapsarı... eli ayağı titriyor: "Aman Rauf" diyor, "Ben bunu bilirim" diyor, "Bize bir oyun edecek bu adam" diyor, "Çabuk buradan kaçalım, gidelim; Bolşevik'lere iltihak edelim" diyor. "Ordu kuralım, buraya gelelim" falan diyor... Böyle laflar etmeye başlıyor. O sırada işte, Karabekir Paşa içeriye giriyor, "pat!" diye selam veriyor, boynunda dürbünü, belinde tabancası. O'nu görünce Atatürk daha da ürküyor. Dışarıda atlar, askerler gelmiş... Ve geliyor Karabekir Paşa, işte: "Paşam, ben ve kolordum emrinizdeyiz." diyor... Atatürk, bir anda sarılıp boynuna, şapur şupur yanaklarından öpüyor. Ama derhal kendini toparlıyor. Ve "Şimdi işimize bakalım" diyor ve bilirsiniz, orada bir toplantı yaparlar, beş altı kişi... Rauf Bey, Refet Bey, Kazım Karabekir Paşa ve birkaç kişi daha... İlk defa yeminli olarak, bu işte dönmek olmadığını... Hatta Atatürk diyor ki: "İsterseniz başkasını şef seçin" diyor; bir süre yalnız bırakıyor, "Müzakere edin" diyor, dönüyorlar ve Atatürk'ü şef seçiyorlar, ondan sonra iş başlıyor.

Demek oluyor ki, Atatürk, paniğe kapılıyor ama hiçbir zaman paniğin etkisiyle eylemi bırakmıyor ve derhal kendini toparlayıp... Atatürk'ün en önemli özelliklerinden biri, en kısa zamanda, bıraktığı yerden, o mantıklı işlem ne ise, ona devam etmesi...

İkinci olay: Ankara'da, san'at enstitüsünün bulunduğu bina, o zaman genelkurmay başkanlığı imiş ve arada bir, bir Yunan tayyaresi gelir, öteye beriye bir iki bomba atar gidermiş. Günlerden birgün, gene bir Yunan tayyaresi, gelmiş -Yunan uçağı-, istasyonda mühimmat yüklü bir vagona tam isabet yapmış ve top mermileri bir anda patlamış. Çok büyük bir patlama! Ankara yerinden sarsılmış. Atatürk o anda paniğe kapılıyor ve paldır küldür merdivenlerden aşağı iniyor ve ondan sonra kendine geliyor ki, istasyon tarafından dumanlar yükseliyor. Ama indiği anda söylediği sözler bunlar: "Çabuk, bir makineli tüfek bulun, şuraya tabiye edin. Gelin buraya, orada kaç kişi var? Süngü tak! Tüfek!" diye komutlar vermeye başlıyor. Sonra durumu anlayınca dönüp yukarıya çıkıyor; kaldığı yerden, gayet sakin bir şekilde çalışmasına devam ediyor. Bu da gösteriyor ki Atatürk duygusal tepkilerine çok nadir hallerde hakim olamıyor, fakat çok çabuk toparlanıyor ve derhal onları mantıksal bir kontrol altına alabiliyor. Bu da üstün bir özelliği. Çünkü, paniğe kapılmayanımız hemen hemen yoktur; hepimiz paniğe kapılırız. Ama Atatürk'ün bizden farkı şu ki, birkaç saniye içinde derhal mantıklı eylem zincirine bıraktığı yerden devam edebiliyor.

Yakınlarının sık sık tekrarladığı bir söz vardır. Atatürk'ün en çok kullandığı söz şu imiş: "Şimdi biz işimize bakalım"... Atatürk, tabii çok büyük felaketler içinde eylemini oluşturmuştur. İsyanlar, bombardımanlar, cephelerin çökmesi, geri çekilmeler, ümitsizlikler (kendisi hiçbir zaman umudunu yitirmemiştir ama), umutsuzluğa kadar varan (çevresinde herkesin umudunun yıkıldığı günlerde dahi) Atatürk bir felaketi savuşturduktan sonra, hatta savuşturacağını hissettiği anda: "biz şimdi işimize bakalım" der.. ve bıraktığı yerden, o an için önemli konu ne ise ona devam edermiş. Bu da çok üstün bir yetenek...

Atatürk ifadesini nasıl geliştirdi :

Bu etkili, bu etkileyici, bu milyonları mobilize eden, dilini ve düşüncesini nasıl geliştirdi? Atatürk, daha Askeri Rüştiye’de öğrenci iken, Namık Kemal’i ve Tevfik Fikret’i okurdu; büyük bir zevkle okurdu. Fakat onun için en etkili olanı, harp okulu sıralarında, Ömer Naci adında bir arkadaşı ile tanışmış olmasıdır. O da, kendisi gibi öğrenci idi. Ömer Naci, edebiyat meraklısı, zamanın “Servet-i Fünun” dergisine, şiirler ve mensur şiirler yazıyor. Yani, düzyazı ile şiirler yazıyor etkili sözcüklerle. Ve korkunç bir hatip. Sonradan görüyoruz ki, bu Ömer Naci’yi, aradan altı yedi sene geçtikten sonra devrin İttihat ve Terakki Komitesi, hükümeti basıp, sadrazamı indirip, efendim, devrin harbiye nazırını vuracakları gün, komitacılar, atlarına biniyorlar, başbakanlığa yürüyorlar, o zamanın başbakanlığına... Bu Ömer Naci, yokuşun başında durup bir nutuk çekmeye başlıyor. Öyle bir nutuk çekiyor, öyle bir nutuk çekiyor ki, o günün kalabalık saatinde, güpegündüz, binlerce ve binlerce insan o adamın nutuk çektiği yere yaklaşıyorlar ve “kabine düşsün” diye bağırıp çağırmaya başlıyorlar ve gerçekten de hükümet darbesini gerçekleştiriyorlar. Yani, “söz”ü bu denli etkili kullanan bir hatip Ömer Naci!.. ve derler ki, Atatürk Ömer Naci’nin hitabetinden çok etkilenmiş ve iyi bir hatip olmaya Ömer Naci ile tanıştığı, arkadaşlık ettiği sıralarda başlamıştır. Atatürk edebiyatı da denemiştir. Ama bundan çabuk vazgeçmiştir. Çok fazla zaman harcamak gerektiğini ve nihayet ortaya çıkacak eserin de bir “edebi eser”den başka birşey olmayacağını anlayınca gücünü sözlere vermiş, yazıyla pek fazla uğraşmamıştır. Zaten buna vakti de yoktu. Nitekim, harp okulunda olsun, kurmay okulunda olsun, edebiyata meraklı arkadaşları bir takım silik şairler, silik edipler olarak isimlerini edebiyat tarihlerinin bir köşeciğine yazdırmakla kaldılar. Ama Atatürk, iyi ki, bu yola sapmadı. Adını daha büyük puntolarla, çok önemli yerlere yazdırdı.

Atatürk’ün hitabetini hepimiz duymuşsunuzdur. Bizzat Adnan Bey’e sormuştum, Dr. Adnan Adıvar’a: “Hocam, derler ki, **Atatürk en büyük hatipti**. Ondan sonra Hamdullah Suphi’nin hitabeti meşhurdu Bu bir gerçek miydi? Yoksa Atatürk’ün sağlığında onu memnun etmek için söylenmiş bir söz müydü?” Rahmetli Adnan Adıvar, Atatürk’le arası o denli açıktı ki, Atatürk ölmeyince, Türkiye’ye gelememiştir. Fakat son derece fikir namusu olan, dürüst bir adamdı ve kesinlikle şöyle söylemiştir: “Hayır, Atatürk hayatımda tanıdığım en etkili hatiptir. Ne ondan önce, ne de ondan sonra, böyle bir politik hatibi ben görmedim” demiştir. Atatürk’ün sözleri etkili kullanmasının en örnek bölümlerinden bir tanesi **Nutuk**’un 3. cildi’nde yer alan, telgraflardır. Atatürk nutkunu söylerken, olayları geriye bakıp yorumlamak için, belki zorlamış olabilir anlatımıyla... Ama Atatürk’ün değiştiremeyeceği birşey vardı. O gün yazmış olduğu yazılar, o gün almış olduğu telgraflar. Daha Atatürk Samsun’da Mıntika Oteli’nde iken etrafa çektiği telgrafları görseniz hayretler içinde kalırsınız. O telgraflardan bellidir ki, bütün memleket bir ay içinde bu adamın kontrolü içine girecektir (Tavsiye ederim, elinize geçerse, nutkun 3. Cildi’nin en başında yer alan bu Atatürk’ün yazışmalarını, telgraflaşmalarını dikkatle okuyunuz ve ne denli etkili ifadeler kullandığına dikkat ediniz, onları belleğiniz. Atatürk’ün meclis nutukları da harikadır. Son derece etkileyicidir, son derece açıklayıcıdır; çözüme bağlayıcıdır. Halk nutukları da böyledir. Kastamonu’daki “Şapka” nutkundan tutunuz, Sarayburnu’ndaki “Harf Devrimi”, nutkuna kadar ve sağda-solda söylediği birçok nutuklarda Atatürk en olumlu vaazları, en çözücü ifade biçimlerini, en etkili olarak kullanmıştır. Atatürk, kendi dili yanında, Fransızca’ya da hakim olmayı çok istedi. Bunda bir ölçüde başarı sağlayabildi. Çünkü artık okuldan çıkmıştı, görevler bekliyordu kendisini. Fakat ataşeliği yıllarından, Şişli’de bir Fransız hanımla, sırf Fransızca’sını ilerletmek amacıyla, adeta bir genç öğrencinin okul ödevleri gibi, Fransızca mektuplar yazdığını çok iyi biliyoruz. O mektuplar bugün yayınlanmıştır. O bir yıllık Sofya Ataşemiliterliği süresinde de Fransızca’ya hakim olmaya çok gayret etmiştir.

Şimdi gelelim, Atatürk’te bu denli etkileyici söz kalıplarını ve eylem kalıplarına dönüşen bu zihni enerjinin kaynağı ne idi? Bu dinamo yakıtını nereden alıyordu? Bizim inceleme alanımız açısından, bunu iki kaynağı var:

Bir tanesi, dediğim gibi bu adamın kafasında fazla beyin hücresi vardı; doğuştan zeki idi. Belki ondan çok daha dahi, çok daha fazla beyni gelişmiş insanlar vardı; ama koşullar için yeterlisi kendisinde vardı. “Havası keskin” derler Atatürk için... Yani, duyuşal duyarlılığı çok fazla idi. “Çıt” olsa kulağını çevirirdi ve hiçbirşey gözünden kaçmazdı. “Ayık”tı, “uyanık”tı... Harika bir “belleği” vardı. Tanıyanların hepsi yazılarında bunu söylerler: “Falanca tarihte, filanca gün, filanca adamı, filanca yerde görmüştüm”. “Ben seni ilk defa nerede görmüştüm, hatırlıyor musun?” diye kesinlikle... Tabii Atatürk’ü bir gören gördüğü yeri elbette hatırlar. Ben 6 defa gördüm, hepsini size sayabilirim. Ama Atatürk, Ahmet’i, Mehmet’i, Hasan’ı Hüseyin’i sağda, solda görmüşse, Atatürk için bunların önemi olmaması gerekir. Çok kişiyi çok mükemmel hatırlıyordu; çok olayı derinliğine hatırlıyordu. Yani belleği çok kuvvetli idi. Çok çabuk kavradı. Söylenen sözü, ayrıca söylenen sözün arkasına saklanan, söylenmek istenmeyen gerçeği de yakalayiverirdi ve derhal yüzlerine çarpardı, derler

yazarlar. Yani, Allah vergisi bir zihni enerji vardı bu adamda, fıskırırdı.

İkincisi, belki bunun kadar önemli, hiç şüphesiz bundan daha önemli, çünkü dedik ya, çok dahi var; Atatürk'ten başka dahiler olmuştur mutlaka o çağlarda. Ama Atatürk'ü bizim için mutlu bir geleceğe götüren bir takım duygusal yatırımlar var. Biz, psikolojide biliriz ki, insanların ruhsal enerjisinin kaynağı duygulardır. Bir insan ne denli zeki olursa olsun, ne kadar bilgili olursa olsun, el hüneri ne kadar marifetli olursa olsun, hiçbir zaman kendisinde "istem" yoksa, kendisinde arzu yoksa, hiçbir şeye yönelmez. Bırakınız bir milleti ölüm-kalım savaşına sokmayı, terliğini bile giymeye üşenir. Demek oluyor ki, bu adamda, "bir duygusal enerji" potansiyeli vardı. Bu hem, (a) doğuştan getirdiği bir yeteneği, (belki o nörovejetatif labilitesinin verdiği bir şey... fazla heyecanlanma yeteneği).. Ama bunun yanı sıra "obje"lere yaptığı, çevresindeki kişilere, kavramlara ve kavramlaştırdığı olgulara yaptığı duygusal yatırımlardı.. (b). Ölesiye sevmek, ölesiye nefret etmek ve bunu derhal eyleme dönüştürdü. Atatürk'ün çocukluk yaşamını ve ilk gençlik yaşamını anlayabildiğimiz, vesikalara göre inceleyebildiğimiz ölçüde, herkesin kabul ettiği bir takım gerçekler, bir takım veriler var ortada: Bu duygusal yatırımlar ne idi?

Hepimizde bir "narsistik" duygusal yatırım vardır. Yani, hepimiz ne kadar mütevazı kişiler olursak olalım, kendimizi "severiz". Zaten "kendimizi sevmek" gücümüzü kaybettiğimiz anda kendimizden vazgeçmiş demektir, derhal öldürürüz kendimizi... Ya da ölümcül bir kazaya koyuveririz kendimizi. "Kendimizi severiz", Atatürk de "kendini seven", hem de çok çok seven bir kişiliğe sahipti. Buna tıp dilinde "narsisizm" denir, insanın kendini sevmesine... Ama, sakın!... "cinsel sapıklık" anlamına olan "narsisizm" değil!. Psikiyatride bunun anlamı çok farklıdır. Yani, insanın kendi "benlik kavramı"na duyduğu olumlu yatırımlara biz, "narsisizm" deriz. Yoksa, ayna karşısında geçip de cinsel bir uyarım edinme anlamında "narsisizm" değildir bu. Atatürk'te, "sekonder narsisizm" yani, yaşamasal olaylardan kaynağını alan kendine dönüş, kendini "üstleyiş", kendini beğenmiş, fazlasıyla mevcuttu ve onun başarısında çok büyük katkısı olmuştur bunun.... Bu narsisizmin kaynağını kesinlikle bilmiyoruz. Birtakım varsayımlar ileri sürebiliriz. Kim bilir, belki de, güzel bir çocuktur. Atatürk doğduğundan beri herkes O'na "Ah, benim güzel evladım, ah benim güzel yavrum" demişti. Gerçekten güzel, renkli bir çocukluğu varmış Atatürk'ün... taniyanların naklettiklerine göre. İkincisi: Atatürk "tek erkek" evlattı. Herhalde annesinin ve babasının sevgisi kendisine fazlasıyla aktarılmış, sevgiyle doyurulmuştu ve kişiliği, benliği şişirilmişti o sevgi ile... Biliyoruz bunları. Babası ona önem vermişti. Mesela, annesi onu mahalle mektebine göndermek istediği zaman, "Hayır, benim oğlum okuyacak, hem de modern eğitim görecektir" diye, oradan alıp, Şemsi Efendi Okulu'na vermişti. Ayrıca, Atatürk'ü annesi de çok sevmişti; hatta saymıştır. İlginçtir, Atatürk Manastır'da askeri lise öğrencisi iken, annesi eve geldiği zaman oğlunu ayağa kalkarak karşılamış. Annesinin elini öptüğü zaman, annesi de onun elini öpmeye davranırmış. Bu el öpme elbette bir saygı nişanesi. "Ah, benim yavrucuğum" diye, insan çocuğunun elini öper ama, burada bir saygı unsuru da vardır. Demek ki oğlunu çok sayarmış ve çok kere, Atatürk general olduktan sonra, hep "Paşacığım" diye hitab etmiştir ve "Paşam" demiştir kendisine. Ve gerçekten büyük saygı gösterdiğini Atatürk'ün kız kardeşi ve yakınları naklederler. Demek ki, annesinin hem sevgisini, hem saygısını fazlasıyla edinmiştir. Bunun "öz sevgi ve öz saygı" yaratmadaki etkinliği tabii tartışmaktan uzaktır. Gerçekten böyledir. Atatürk "güzel ve yakışıklı" bir çocuktur. Bunu nereden biliyoruz? Çocukluk arkadaşları söylüyorlar, hatta şöyle bir olay anlatıyorlar: Atatürk o kadar renkli, o kadar frapan bir çocukmuş ki, ilk on üç - on dört yaşlarında, dayısı (işte o çiftlik kahyası olan dayısı), ona bir bıçak vermiş: "Aman evladım" demiş, "sana tasallut ederler, ırzına şey ederler (göz dikerler), al bu bıçağı da kendini korurusun, çok güzel çocuğusun sen, Allah nazardan saklasın" demiş. Demek ki, bütün bunlar gösteriyor ki, Atatürk kendini gerçekten sevgiye layık, gerçekten güzel, gerçekten yakışıklı, gerçekten üstün kapasitede görmüştür. Çünkü sahiden de üstün kapasitede ve güzel bir insandı. Demek ki, Atatürk'teki "narsisizm" in kaynaklarını burada aramamız pek haksız olmaz. Şurası bir gerçek: Atatürk kendini hep sevmiş ve hep saymıştır. Atatürk'te kendini küçültücü, kendini suçlayıcı hiçbir öge yoktur, hiçbir sözünde ve hiçbir davranışında ve kendini daima "haklı" görmüştür. Atatürk'ün izzet-i nefsi (öz saygısı) çok yüksekti. Bilirsiniz, kaymak hafız'a kızıp, ortaokulda, sivil ortaokulda, okulu terk etmiştir. Ve nefret etmiştir okuldan. İkincisi, horlanmaya aşağılanmaya kesinlikle tahammül edemezdi. Bir kaş çatmak dahi, onu çileden çıkarmaya kafi idi. Bu duygusunu o denli etrafa yaymıştır ki, toplumuyla öyle mutlu bir "özdeşim" yapmıştır ki, Atatürk, "kendini" saydığı toplumunu (kendisi gibi gördüğü, hatta kendisinin uzantısı gibi gördüğü toplumunu, horlanmaya ve aşağılanmaya layık görmemiştir.

Atatürk, bu "öz saygısı" nı o denli "projete etmiş", o denli etrafa dağıtmıştır ki, yani o "ekspansif", o yayılımcı kişiliğiyle, kabına sığmayan kişiliğiyle....., düşman bayrağına dahi saygısızlığa tahammül etmemiştir. En acı deneyimlerden sonra, muharebe meydanında, düşman bayrağını ayaklarının altına serdikleri zaman:

“Kaldırım bunu buradan, bir milletim şeref sembolü ayak altında kalmaz” demiştir. Bir millet, herhangi bir millet...yani Atatürk’ün kadın kişiliğine saygısı, Atatürk’ün Türk kimliğine saygısı, Atatürk’ün insana olan saygısı: “Öz saygısı”ndan kaynağını alır. Bunun başka örnekleri de vardır: Atatürk Fransa’da Piccardi manevralarına iştirak etmek için, kalkıp Fransa’ya gidiyor ve o sırada üniformasının üstünde fesle sokağa çıkıyor ve Paris kopilleri bunun peşine düşüyorlar; hakaret ediyorlar, alay ediyorlar ve taş atıyorlar. Atatürk buna son derece öfkeleniyor ve daha o gün fesini kafasından çıkarıp ayaklarının altına alıp eziyor. Bunu bir gerilik ve horlayıcı bir sembol olarak, uygar dünyanın gözünde bir maskaralık olarak ilk defa o gün algılıyor ve gidip kendisine bir şapka almak istiyor. Arkadaşı Fethi bey Paris sefiridir. Şapkalı kıyafeti ile onu ziyarete gidiyor. Fethi bey kakhaha ile gülüyor: “Aman, sakın kimseye görünme, çok tuhaf kılığın var” diyor. Çünkü, başına giydiği şapka bir melon şapkadır ve o şapka ile giyilmeyecek bir kıyafettir zannedirim..., bir apre-midi mi, ne giymiştir.. tabii arkadaş elçi olduğu için, onun kıyafetini düzeltmeye gayret ediyor. Ama pek bilmeden de yöneldiği bu hakarete tahammül edemeyişi, onun ileride kıyafet devrimi, şapka devrimi gibi devrimlerin kaynağını, duygusal kaynağını teşkil eder. Atatürk, hayatında bir tek defa “depresyon” geçirmemiştir. Hayatına ait okuduklarımda ve kendisini tanıyanlara sorduklarımda, kesinlikle bunun olmadığını söylediler. Yani Atatürk hiçbir zaman, umutsuzluğa, karamsarlığa, küçüklük duygularına, yetersizlik duygularına düşmemiştir. İşte, onu, bunu ondan koruyan, onu depresyonlardan koruyan da bu “narsisizm”i, yani kendisine olan engin sevgisi ve saygısı olmuştur. Hiçbir zaman “yılgin” olmamıştır. Atatürk, en ağır koşullarda bile, hep “yürüyelim arkadaşlar”, “biz işimize bakalım arkadaşlar” diyebilmiştir. **Atatürk’te “ambivalans” da yoktu.** Yani bir şeyi hem sevsin, hem nefret etsin, çözülmez kördüğümle içinde bunalsın. Atatürk’ün öyle bir zihni kapasitesi vardı ki, çelişkiye tahammül edemezdi (“ben daima bir TARAF’ım, bitaraf olan bertaraf olur”). Derhal iki fikri tokuşturur, çürük yumurta gibi kırılanı bir tarafa atar ve o anda “gerekli” olan yargı ne ise, ona varır, onu kullanır, karşısına başka kavram çıktığında tekrar tokuşturur, bu kırıldıysa bunu atardı. Yani, çelişmelerin ve çatışmaların çözümünde mantığın en etkili araç olduğunu, adeta bütün yaşamı boyunca kanıtlamış, kendi kendini inandırmış bir kişiydi ve bu yöntem onu hiçbir zaman yolda bırakmamıştır. Çünkü bu “bilimsel yöntem” dir. Zaten bilimde de aynı şey yapılır.

Atatürk’ün özgüveni tamdı. Herhalde annesi Atatürk’ü özenle emzirmişti. Üç dört aylıkken memeden kesmemiştir. Tek erkek evladım alsın, diye onu bağına basmıştır. Bu o kadar önemlidir ki, bir insanın ilk yaş içinde annesinden gördüğü sevgi ve şefkat... O’nun temel güven duygusunun kaynağıdır. Öyle tahmin ediyoruz ki, Atatürk’ün o engin kendine güveni ve kendi kimliğinde milletine güveni ve gene kendi kimliğinde “insan denilen varlığa” güveni kaynağını bu özgüven duygusundan almıştır. Atatürk’ün yılmazlığı buradan geliyor. Hiçbir zaman Atatürk silahı elinden bırakmamıştır. Daima ofansiftir, saldırgandır Atatürk. Hiçbir zaman defansif olmamıştır. Sakarya Savaşı’ndaki artık son sınıra kadar cephesinin dağılıp da birliklerin parça parça ne yapacaklarını şaşırtdıkları anda, “hattı müdafaa yok, sathı müdafaa var, o sathı bütün vatandır” demiştir. Ve mecliste verdiği nutukta da “arkadaşlar, eğer ordumuz çökerse biz burada kaç kişiyseniz, elimize bir taş alır, bir dağ başına çıkar, sonuna kadar orada savaşırız” demiştir. Bu bir simgedir, bir boldür, ama bu kaynağını kökten, bilinç dışının çok derinliklerinden alan bir inanışın ifadesidir. Aynı nedenle, Atatürk obsesif de olmamıştır. Yani, kılı kırk yaran bir yapışkan zihniyete kendini kaptırmamıştır. Atatürk’ün yakınları, Atatürk’ün bazı “batıl itikatlar”ı olduğunu söylemişlerdir bana. Bunun gerçek olduğuna inanıyorum. Bazı objelerin uğruna inanmıştır. Mesela Afganlıların mı yoksa Hintlilerin mi, Hint Müslümanlarının mı, kendisine hediye ettikleri, üzerinde yeşil kelimeyi tevhit bulunan, bir sancağı her oturduğu yerde götürüp arkasına asmayı itiyat edinmiştir ve duvara onu çivilemiştir. Ancak Atatürk bu süperstisyonlarına esir olmamıştır. Evet, Atatürk’ün “ritüel”leri vardı. Fakat ilginçtir, Atatürk’ün “ikiz duygu”ları yoktu. O, sembolleri “güven sembolü” olarak kullanmıştır ve onlardan vazgeçmemiştir. Ama “acaba şöyle mi, acaba böyle mi?” gibi bir kararsızlığa hiçbir zaman düşmemiştir. Buradan da anlıyoruz ki annesi Atatürk’ü eğitirken, özellikle ilk yaşlarda, ona temizlik eğitimi verirken, onu fazla hırpalamamış olsa gerekir. Fazla obsesif duyguları yoktur Atatürk’ün. Bu da bizim için bir şans olmuştur. Tıpkı İskender’in kördüğümüne kılıcını vurması gibi, dilemmalar karşısında hiç çekinmeden kılıcını vurmuş ve tereddüt etmeden düğümü çözüvermiştir. Gene Atatürk’ün narsisizmine bir örnek: Atatürk’ün “benlik kavramı” kusursuz idi. Yani kendi gözünde kendisi kusursuzdu ve kusursuz olmalıydı. Ve bu kusursuzluğa ulaşma Atatürk’ün yaşamını teşkil etmiştir. Bütün eylemleri, hem kendini kusursuz hale getirme, hem de kendisinin sembolize ettiği toplumu o hale getirme.... İyi giyinirdi Atatürk, iyi giyinmeyi çok isterdi. Kaşlarını burardı, resim çekileceği zaman böyle yaptığını filmlerde görmüşsünüzdür. Yoksa herkes gibi onun da kaşları böyle değildi tabii, düşerdi gözünün üstüne. Ama itina ile onları yukarı kaldırırdı. Ve poz verirdi. Dikkat ederseniz, o filmlerde hemen fotoğraf makinesi görünce böyle birtakım pozlar alırdı. Bu pozlar ilginçtir,

Atatürk'ün çocukluk arkadaşları ve gençlik arkadaşları tarafından tekrarlama, "kendine has pozları olan adam" demişlerdir O'na.

Hiçbir makamı beğenmemiştir. Atatürk subaylığı beğenmemiştir, generalliği beğenmemiştir, komutanlığı beğenmemiştir, ordu komutanlığını beğenmemiştir. Çok ilginçtir, Çanakkale'de kendi cephe kumandanı olan Mareşal Falkenheim'e, ki kendisi o zaman bir albaydı.... "Görevini bana devret ve çek git!" demiştir. Adam da, gülmüştür buna, ihtiyar mareşal, Alman Mareşali... "Çok gelmez mi biraz?" demiştir.

Enver Paşa ile diyalogu: Enver Paşa: "Sen ne istiyorsun Allah aşkına?" demiştir. "Büyük birliklere komuta etmek istiyorum" diye cevap vermiştir. "İstiyorsan, cepheyi sana terk edeyim de gideyim" demiştir. "İyi olur" demiştir. "Fazla gelmez mi albay?" demiştir. "Az gelir" diye cevap vermiştir. Az gelmiştir de....

Bir başka olay: Atatürk Anadolu'ya gitmeden önce, Sultan Vahdettin'i Dolmabahçe Camisinde Cuma selamlığında görecektir. O gün devrin milli savunma bakanı ve başkomutan vekili olan Enver Paşa oradadır. Savaşın son günüdür. Savaş bitti, bitecek... Orada Enver Paşa ile ilk karşılaşmalarıdır. Aralarında bir münakaşa çıkar, bir tartışma çıkar. O da "Sen ne istiyorsun?" der. "Yahu" der, "Seni ordu komutanı yaptık, ordular grubu komutanı yaptık, beğenmedin mi?" der. "İstersen makamımı sana vereyim" der. Gene, gene "Az gelir!", büyük birliklere komuta etmek istiyordu. Atatürk "BAŞ" olmak istiyordu. Kimden büyük olmak istiyordu? Hiç şüphesiz başkomutandan büyük olmak istiyordu, hiç şüphesiz sadrazamdan büyük olmak istiyordu, hiç şüphesiz padişahdan büyük olmak istiyordu. Kaç yaşında? On üç - on dört yaşında, yirmi beş yaşında. Daha Selanik'te, 3. Ordu Kurmay'ında görevli iken, Beyaz Kule Gazinosu diye bir yer varmış. Orada içki içerlermiş arkadaşlarıyla... O, işte yakın arkadaşları, Fuat Bulca vs. vs. ile yaptıkları sohbetlerde "Sen ne olmak istiyorsun?" İşte "Ben paşa olmak istiyorum,", "Sen ne olmak istiyorsun?", "Vallahi ben politikaya atılmak istiyorum". Atatürk demişti ki "Ben sizi istediğiniz gibi yaparım yahu!" demiş. Fethi bey'e demiş ki "Seni sefir yapacağım ben", yapmıştır sonradan. Öbürüne dönmüş demiştir ki, "Seni kendime yaver alacağım", yapmıştır. Berikine demiştir ki, "Ben seni şey yapacağım." Bir başkasına da demiştir ki, "Seni sadrazam yapacağım." kakhahayı atmışlardır arkadaşları. "Yahu" demişlerdir, "Beni sadrazam yaptın, Allah aşkına sen ne olacaksın?" Gülerек cevap vermiştir: "Seni sadrazam yapan adam." demiştir. Gerçekten kendisi Devlet Başkanı olmuş ve o kişiyi başbakan yapmıştır, Fethi Bey'i... Demek ki, baş olmayı aklına koymuş ama hangimiz aklımıza koymamışızdır? Hangi adolesan yoktur ki, on üç yaşındayken dünya imparatoru, ya da gökler hakimi Gordon olmayı kurmaz? Hepimiz bunları kurarız. Ama bir adam düşününüz ki, eylemleri mantık çerçevesinde ve adım adım bu hedefe ulaşsın... Tarihte eylemlerini mantık çerçevesinde adım adım hedefe ulaştıran nice insanlar gelmiş, geçmiştir. Bunlar korkunç despotlar, kan dökücü imparatorlar, diktatörler olmuşlardır. Bir Napolyon dünyayı kana boğmuş, Avrupa'yı çiğnemiş, ola ola bir imparator olmuş ve ilk katlettiği, ortadan kaldırdığı şey kendi hakim olduğu toplumun özgürlükleri olmuştur. Bir Cengiz Han iki kıtayı kana boğmuştur. Ama ola ola işte, zamanın dünya hakimi bir atlı han olmuştur, öldüğü zaman ülkesi parça parça olmuştur. Evet, her ortaokul öğrencisi dünya hakimi olma, cihangir olma hülyaları kurar ve talihin yardım ettiği, kapasitesi de elverişli olan insanlar bu hedeflerine adım adım yürürler ve bazıları onu gerçekleştirirler de.. Hitler ne olmuştur, Musollini ne olmuştur? Stalin ne olmuştur? Onları iyi hatırlayalım. Atatürk'ü bir korkunç despot olmaktan, bir padişahı indirip yerine Padişah olmaktan.....????

Atatürk her taşın altında olumsuz bir ihtimali hesaba katan bir adamdı. Eğer bu huyu olmasaydı, mutlaka ve mutlaka bir yerde tökezleyip giderdi. Fakat şüphelerini daima çözüme bağlamayı yeğlemiştir. Daima düşünmüş ve tartışmıştır. Atatürk'ün şüpheleri paranoid şüpheler değildi. Haklı şüphelerdi. Atatürk ihtilaller, hükümet darbeleri, ordu içinde gizli dernekler, komiteler, suikastlar döneminden gelmiş ve öyle bir okul içinde kendi yolunu aşa aşa ilerlemiş bir adamdı. Elbette şüpheli olacaktı. Daha bir önyüzbaşı iken kendisi İttihat ve Terakki kongresinde söylediği sözlerden ötürü ölüme mahkum edilmişti. Peşinde silahlı adamlar dolaşıyordu. Bunu sonradan, nice yıllar sonra sofrasında davet ettiği Enver Paşa'nın amcası Halil Paşa'ya ağzı itiraf ettirmişti. Atatürk o gün arkasında ayak seslerini duyunca sırtını duvara dayayarak ve tabancasını çekerek kendini kurtarmıştır. Atatürk sırtını duvara dönmeyi ömrünce ihmal etmemiş bir adamdır. İyi ki de ihmal etmemiştir. Atatürk her gittiği yerde sırtını duvara vererek otururdu. İnsanlara arakasını dönmezdi. Ve bilirdi başına gelecek olanları. Hayatında onbir defa kendisine suikast düzenlenmiştir. Kendini, özgüvenliğini hiçbir zaman ihmal etmemiştir bir adamdır. Etrafında önce yakın arkadaşları, daha sonra, o işte etrafında silahşörleri.... Hatta Büyük Millet Meclisi kürsüsüne çıkarken bile etrafında silahlı milletvekilleri ile yürürdü. Sonra Kurtuluş Savaşı'nın en kritik günlerinde Giresun'dan getirdiği Topal Osman Ağa müfrezesinin silahları ile ondan sonra da onların işi bozmaları sonucu, İsmail Hakkı Tekçe'nin komuta ettiği o bir takımdan başlayıp, yavaş yavaş, bir alay kadar çıkan Muhafız Birliği ile daima özgüvenliğini sağlamıştır. Ve bilmiştir ki,

özgüvenliği tehlikede olduğu zaman, o büyük eylemler de tehlikeye girecektir. Bunları dikkate alarak Atatürk'ün paranoid bir iflas içinde olduğunu kesinlikle söyleyemeyiz. Bu büyük işler ve tehlikeli işler yapan bir insanın, tam tersine, normal bir güven arama ihtiyacı idi, bir paranoid şüphe değildi. Ve daima şunu söylemiştir: "Ben kendi kendimin polisiyim". "Yani kendimi herkesten önce ben korumak zorundayım". Atatürk kimliği ve kişiliği üzerinde ruh yapısı ve kafa yapısı üzerinde biraz daha duralım: Sabrınızı tüketmek istemiyorum. Kısa keseceğim, Atatürk gerçi, ekspansif bir kişiliğe, engin bir özsaygısına, benlik sevgisine sahipti ama hiçbir zaman palavracı olmamıştır. Atatürk gerçekleştirme yoluyla kendi saygısını artırmak istemiş ve adım adım bu istediklerini gerçekleştirmiştir. Ama gerçekleştirilmeyecek eylemler için Atatürk: "Efendiler, haddimizi bilelim" demesini bilmiştir. Hazım, Atatürk'ün en realist özelliklerinden biriydi. Ancak hiçbir zaman vazgeçme ve silahı terk etmek zilleti değildi, zillete tahammül edemezdi Atatürk... Daima hedefe yürürdü, hem de bıraktığı yerden yürürdü. Atatürk hiçbir zaman palavra yüzünden, yani, gururu incinmesin diye blöfe ve kumara başvurmamıştır. Niceleri demişlerdir ki: II. Cihan Savaşı'nda: "Atatürk olsaydı biz şimdi harbe girerdik. "Sokar mı Atatürk, kumaracı mı, blöfçü mü? Atatürk kumarı ve blöfü ancak masada arkadaşlarıyla oynarken severdi. Onlara bol bol blöf yapar, paralarını alır, ya da para kaptırır, oyundan sonra "durun bakalım, gitmeyin" der, paraları harman eder, dağıtırdı. Yani oyunun oyun olması gerektiğini bilirdi. Hayatta Atatürk kesinlikle kumar oynamamıştır. Bir başka özelliği Atatürk'ün, biraz pinti imiş. Cömert olmamıştır, mal bakımından etrafına dağıtmakta... Vermeyi sevmezdi Atatürk fazla... Kim bilir, belki bu da hayırlı bir özelliğidir Atatürk'ün. Toplum için de cömert değildi Atatürk. Yani Türk toplumunun malından, mülkünden, kaderinden, şerefinden birşeyler kaptırmasına kesinlikle tahammül edemezdi. Onun içindir ki, çok hassas olmuştur ulusal yarar konusunda. Öyle başıboş cömertlikler yapmamıştır. Çok kıskanç olmuştur bu konuda. Arkadaşları söylemişlerdir, ağzlarından duymuştum... Atatürk'ün güzel kalpakları varmış. Rusya'dan, Afganistan'dan, bilmem Kafkasya'dan filan kalpak gelirmiş... Rengarenk astragan kalpaklar, lutr kalpaklar, şunlar, bunlar... Onları Çankaya köşkünde içi çinko kaplı mahfazada, güve girmesin diye saklamış. Her ziyaret eden arkadaş gurubuna onları çıkarır, gösterir, okşatır, sonra tekrar içeri sokarmış. "Aman, ne olur bize de ver paşam" dedikleri zaman, onlara mendil, işte yırtılmış çoraplardan falan bir iki tane tane verirmiş. Onlar da onları hatıra diye saklarmış. Hala o kişilerin çoluk çocuklarında Atatürk'ün verdiği o ufak tefek hediyeler, en kutsal bir emanet gibi durmaktadır.

Atatürk ne armağanı, ne de iltifatı çok bol tutmuştur. Ve bol keseden kimseye iltifat dağıtmazmış. Hatta bir sözünde der ki, "büyük olmak için kimseye iltifat etmeyeceksin". Atatürk'ün agressivitesine, saldırgan kişiliğine gelelim. Acaba bunun kaynağı ne?

Atatürk bildiğiniz gibi daha küçükken babası ölüyor. Babasını pek iyi hatırlamıyor, şöyle böyle hatırlıyor. Bildiğimiz, annesinin, kendisi okuldayken, Ragıp Bey adında bir zatla evlenmesidir. Bunu Atatürk kesinlikle hazmedememiştir. Ve ölünceye kadar da üvey babasına soğuk ve donuk kalmıştır, uzak kalmıştır. Belki de Atatürk'ün ömrü bu acı kaderi alt etmeye çalışmakla geçti. Yani kendi kontrolü dışında annesinin o en sevgili objenin yabancı bir erkekle evlenmiş olması, belki hayatta ona en ağır darbe oldu. Belki de bizim için mutlu bir tesadüfle Atatürk'ün anası ile özdeşleştirdiği, vatani korumada ve ayağa kalkmada güç kaynağı oldu. Bu yabana atılmayacak bir kuramdır. Atatürk'ün yazılarını ve nutuklarını okuyunuz. En çok düşmanlık gösterdiği, en çok nefret ettiği figürler şunlardır:

1. Despotlar: Padişah, hürriyeti boğanlar. Burada işte "hürriyet ve istiklal benim karakterimdir" sözünün aynasını görüyoruz.

2. Yabancılar: Yabancılara tahammül edemiyor. Kim bilir belki de bir yabancıнын aile ortamına, "harim-i ismetine" girmiş olması ve annesi ile evlenmiş olması onda bu nefret duygusunu yaratmıştır. Bilmiyoruz, tabii bu bir varsayım.

3. Acizler: Acizlerden nefret eder. **Nutuk**'u baştan başa okuyunuz: "Bir sürü aceze", "acizler, eblehler" diye bağırır. Ve gerçekten aciz insanlara, beceriksiz insanlara çok hakaret etmiştir Atatürk yaşamı boyunca.

4. Çirkinler: Çirkinler ve çirkinliğe tahammül edemezdi Atatürk. Kılıksızlara, kafa yapısı çarpık kişilere, suratsızlara, sakallı, suratı karmakarışık kişilere tahammül edemezmiş.

5. Ve nihayet riyakarlara tahammül edemiyordu. İkiyüzlü, aciz olduğu halde, ona buna yaranıp da güç temin etmek isteyen insanlara kesinlikle tahammül edemiyormuş. Ve bunları daima açıktan hakaretle karşılaşmıştır Atatürk. Çok hakaretler etmiştir bu çeşit insanlara, ağır hakaretler... Atatürk'ün özel yaşamına girenler tarafından uzun uzun ayrıntıları ile anlatılır.

Demek oluyor ki, şu noktaya varıyoruz: Atatürk hepimiz gibi, hepimizin yaptığı gibi, daha küçük yaşlarda birtakım özdeşimler yapmıştır. Kendi benliğini birtakım kavramlarla yakın sevgi objelerini benliğini birtakım kavramlarla birleştirmiştir.

Atatürk özdeşimlerinin ana çizgisi şudur: Atatürk bizim için en mutlu tesadüfle “toplumuyla” özdeşim yapmıştır. Yani ben=milletim, milletim=ben. Benim başarıım, milletimin başarı, Milletimin zilleti, benim aşağılığım. Bu noktaya varmıştır. Ve çıkış noktası budur, ulusal kurtuluş hareketinin.

İkincisi, annesini ve en sevgili figürü, “vatan”la özdeşleştirmiştir ki; bu daha Namık Kemal zamanından biliniyordu. İşte vatan ki maderdir, vatanın bağrına.... şudur, budur... Atatürk daha küçük yaşlardan bunu benimsemiştir. Demek ki bir insanın, bir yabancıнын vatanına yan bakması demek, bir yabancıнын annesinin ismetine tecavüz etmesidir. Aynı öfkeyle ve aynı nefretle karşılaşmıştır onu. Vatani, vatan kavramını, anne kavramıyla birleştirmiş olması işte bu mutlu sonucu doğurmuştur. Nihayet birgün, gerçekten yabancılar kutsal vatan topraklarına girip milleti yok etmek, yani kişiyi yok etmek ve vatana el koymak, yani anneye el koymak istedikleri zaman, “onları vatanın harim-i ismetinde boğacağız”, yani onları vatanın namuslu göğsünde, mahrem odasında gırtlaklayacağız, diyebilmiştir, büyük bir nefretle. Onu da gerçekleştirmiştir. Kim bilir belki de ulusal kurtuluş savaşı önderinin bu denli büyük bir aksiyon içinde, bu denli güçlü yürümesinin kaynağında bu kişisel, ruhsal nedenler yatmaktadır. Bu varsayımlar, gerçekten yabana atılmayacak varsayımlardır.

Atatürk’ün düşünce yapısına gelecek olursak :

Atatürk pozitif, pozitivistti. Elle tutulur, gözle görülür gerçeğe inanırdı. Atatürk’te bilimsel şüphe daima kişisel şüphe gibi yer etmiştir. Her sözün gerçek olduğundan şüphe etmiştir, her sözü sınımıştır. Bunu da en güzel tartışma ortamında ve eylem alanında yapmıştır. Daima insanları tartıştır, ondan sonra tartışmaya kendisi karışır ve sonucu, sağlam fikri bulmaya çalışır. Hiçbir dogmaya, hiçbir slogana yapışıp onun peşinde sürüklenmemiştir. Atatürk ürettiği fikirlerden kendi sloganlarını yaratmış insanlardandır. Yoksa Atatürk, sloganlar peşinde, kuru yaprak misali oradan oraya savrulmuş bir kişi değildi ve olamazdı. Atatürk dogmayı kökten reddeden bir adamdı. “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir” dediği zaman, işte Atatürk’ün bu pozitivist, gerçek, ve bu bilimsel şüpheye dayanan pek sağlam kafasıyla, pek berrak kafasıyla, karşı karşıya geliyoruz. Atatürk bir gerçekçi idi, bir realistti. Gerçeğe, istediğini hiçbir zaman feda etmemiştir. Özlemleri doğrultusunda düşünüp de gerçeğe gözlerini kapamamıştır. Kendini neye adanmışsa, onun olanaklarını aramıştır, ama ısrarla aramıştır, yılmamıştır. Atatürk’ün başarısının belki de sırrı budur.

İşte insanlık tarihinde yıldızın parladığı anlardan birinde parlayan bu yıldız kimliği ile söneli kırk bir yıl oluyor. Ama o yakınlık tıpkı uzak yıldızlardan milyonlarca yıl sonra bize erişen yıldız ışıkları gibi bugün dünyamızı ve içimizi aydınlatıyor. Atatürk’ün yaptığı özdeşim sanırım ki bugün de geçerli. Sanırım ki gene kendimizi toplumumuzdan ayrı düşünmememiz lazım, sanırım ki bugün ve vatanımızı annemizden farklı düşünmememiz lazım. Bugün artık “tek adam”lar devri geride kalmıştır. Bugün bunca etkin kişiliğiyle kararları kendisi verip, kendisi harekete geçiren insanlar kalmamıştır. Kaldı ki, bu insan dahi, daima çevresinde bir tartışma ortamı ve bir karar örgütü oluşturmuştu. Kaldı ki, o insan dahi demokrasiyi en azından kağıt üstünde kurup ve en demokratik meclisi kendi mücadele arkadaşlarıyla birlikte Ankara’nın göbeğinde kurmuştur. Artık bugün karar oluşturan, karar yaratan “tek kişiler devri” Türk toplumu için çok gerilerde kalmıştır. Bugün kararları toplum vicdanı oluşturmakta zorundadır. Atatürk’ün karşı karşıya kaldığı en hayati sorun şu idi: Düşman kapıya dayanmıştır. Vatan bölünmektedir. Ve millet yok edilecektir. Bu kesindi o zaman. O zaman için evet, memleketi parçalayacaklardı. Düşmanlar girecekti. Belki bizi tehcir edeceklerdi. Yani, yerimizden, yurdumuzdan edeceklerdi. Belki de Ermeni ordularına bizi kestireceklerdi. Belki bugün burada Türkçe konuşulmayacaktı. Herkes gibi Atatürk de bunu görüyordu. O zaman herkes görüyordu bunu. Gördüğü içindir ki onun arkasından gitti. Şimdi bu demokraside kararları toplumların oluşturduğu bu günde olanakları, öyleyse gene birlikte düşünmek zorundayız. Ölüm-kalım günlerinde bir yıldız yolumuzu aydınlattı. Bugün acaba bizim için bir varlık savaşımı, önümüzde midir, değil midir? Bugün 1918 yılında olduğu kadar ısrarla gene memleketimizin bölünmesini ve bizim millet olarak yok edilmemizi, toplum olarak tarih sahnesinden silinmemizi planlayan ve karar oluşturma organlarından çok etkili uzak ülkelerin, ulusların kaderi hakkında karar oluşturan organlarında çok etkili odaklar var mıdır? Yok mudur? Dış ülkelerde bir takım ordular, ordu adlı teşekküller hazırlanmakta mıdır? Ve bunlar günü geldiğinde teçhiz edilip bizim topraklarımıza salınmaz mı? Ve birgün, bizim tepemizden pilav yiyenler aralarında anlaşmaya vardıkları gün tıpkı 1916’da I. Cihan Savaşı sürerken İtilaf Devletleri’nin yaptığı taksim anlaşmalarına benzer anlaşmaları pişirip, kotarıp önümüze süremezler mi? Gene sorum bir toplum için şurada aynı dili konuşan, aynı tarihi, aynı kültürü benimseyen, aynı özlemlere yönelmiş insanlar için sorun, aynı sorun değil midir? O halde kararı, kararı hep birlikte oluşturacağız. Sorun kısaca şu: Var olacak mıyız? Bir daha soralım; bunu istiyor muyuz?

Teşekkür ederim..... (Alkışlar, alkışlar)